

Nationaal Park
Drents-Friese Wold

Nationaal Park
Dwingelderveld

Holtingerveld

Informatiebulletin

VELDWIJZER

Omdat PostNL gestopt is met huis-aan-huisbezorging, moeten wij Veldwijzer op huisadres bezorgen. Vanwege de beperkte oplage is in biobased plastic de meest milieuvriendelijke optie. Kijk voor meer informatie op onze website.

Maatregelen Holtingerveld broodnodig om unieke natuur veilig te stellen

In dit nummer

- Natuurherstel Holtingerveld
- Jeneverbesbrigade Kraloo
- Natuurherstel Schaopedobbe
- Stille kern Drents-Friese Wold
- Gevolgen brand Doldersummerveld
- Verbinding Dwingeloo-Dwingelderveld
- Sprinkelwark
- Uit de agenda
- Ingevoegd: eindverslag project Drents-Friese Wold & Leggelderveld (LIFE Going up a level)

Het Natura 2000-gebied Holtingerveld heeft een unieke natuur met veel zeldzame plantensoorten en allerlei bijzondere dieren. Die natuur staat echter onder druk, vooral door verdroging en de neerslag van stikstof. In het Natura 2000-beheerplan zijn allerlei maatregelen opgenomen om de achteruitgang van planten en dieren te stoppen en verder verlies van waardevolle landschappen te voorkomen. Met veel van die maatregelen zijn de beheerders al volop aan de slag. Bijvoorbeeld met het weghalen van opslag in de heide en rond vennen en poelen, het maaien van stukjes heischraal grasland, kleinschalig plaggen van heide en herstel van stuifzand. Zo kunnen planten en dieren zich vanuit de resterende plekken weer verspreiden over de rest van het gebied zodra problemen als verdroging en stikstofneerslag zijn opgelost. Weg is vaak echt weg. Dat willen we graag voorkomen...

Jaargang 6
nummer 1 – 2020
Verschijnt 2x per jaar

Werken aan stikstof

Landelijk wordt er gewerkt aan het verminderen van de neerslag van stikstof op de natuur. Het Holtingerveld is net als andere waardevolle natuurgebieden erg gevoelig voor verzuring die door te veel neerslag van stikstof op gang wordt gebracht. Daardoor kunnen bijzondere planten en dieren de concurrentie niet meer aan met grassen, bramen en brandnetels, die juist baat hebben bij de neerslag van stikstof. Voorbeelden zijn kleurrijke planten als valkruid, gevlekte orchis en klokjesgentiaan. Maar ook vlinders als bruine vuurvlieder en kommavlieder komen door de stikstofovervloed in de problemen. Pas als de neerslag van stikstof voldoende is gedaald kunnen al die planten en dieren weer duurzaam overleven.

Het opheffen van de verdroging is een complex probleem dat nadere studie vergt. Zo'n zogeheten ecohydrologisch onderzoek is op dit moment gaande. Aan de hand van de uitkomsten zullen beheerders herstelmaatregelen op dit vlak ontwikkelen.

Defensie herstelt heide

Een groot deel van de heide van het Holtingerveld is eigendom van het ministerie van Defensie. Net als de andere terreinbeheerders doet deze organisatie haar best om de natuur zo goed mogelijk te beheren. In het afgelopen jaar heeft zij onder andere een flinke stap gezet in het weer open maken van de grote heide in het westelijk deel van het Holtingerveld. Hier had opslag van vooral berk zich snel verspreid, waardoor de openheid verloren dreigde te gaan. Slecht nieuws voor soorten als zandhagedis, adder en kleine vuurvlieder. Direct na zo'n operatie, die hier met militaire precisie is uitgevoerd, lijkt de heide erg kaal. Maar vaak sneller dan verwacht herstelt het landschap zich. Hier en daar zullen heus wel groepjes struiken een kans krijgen, zolang maar ze maar niet meer het commando overnemen. Overigens beheert Defensie ook de zogenoemde Kleine Startbaan, een van de soortenrijkste stukjes heischraal grasland van Nederland. Hier heeft zij de opslag voor een groot deel verwijderd en het deel van het gebied dat regelmatig gemaaid wordt uitgebreid. Noodzakelijke maatregelen om dit kroonjuweel te behouden en te versterken.

Natuurmonumenten herstelt Grote Startbaan

De Grote Startbaan in het Holtingerveld is niet alleen een uniek stukje cultuurhistorie, maar ook een zeer waardevol natuurgebied. Ongeveer een derde van het beetje heischraal grasland dat er in Nederland nog over is ligt hier. In het open middenstuk groeien orchideeën en andere karakteristieke planten als grote ratelaar, addertong en stijve ogentroost. Bomen en struiken aan de randen en verspreid door het gebied zorgen voor voedsel en beschutting voor vlinders als de bruine vuurvlieder en andere dieren. Maar in de afgelopen jaren dreigde ook dit gebied te verdicht te groeien. En ook hier is het teveel aan stikstof de belangrijkste oorzaak. Dat zorgt voor een explosieve groei van planten die van stikstof houden zoals grassen, bramen en jonge boompjes. Die verdringen de kwetsbare planten. Daarom is eigenaar Natuurmonumenten hier in januari gestart met herstelwerkzaamheden. Er zijn veel bomen en struiken verwijderd, waardoor er weer licht en ruimte ontstaat. Dat is goed voor de natuur van heischraal grasland, maar heeft bovendien als effect dat de startbaan als cultuurhistorisch overblijfsel uit de Tweede Wereldoorlog beter zichtbaar blijft. Gezichtsbepalende bomen zijn blijven staan, net als bomen en struiken die van belang zijn voor vogels, insecten en andere dieren.

Na het broedseizoen, in de nazomer, worden de overgebleven stronken verpulverd en wordt de te voedselrijke humuslaag weggehaald. Plekken die door de stikstoftoevoer sterk verzuurd zijn worden bekalkt. Natuurmonumenten gaat voor elke gekapte boom ergens anders een nieuwe boom aanplanten. Wettelijk is de vereniging daartoe niet verplicht, maar deze compensatie is een afspraak die vorig jaar met de leden is gemaakt.

Uffelterveen in de steigers

Midden in het Holtingerveld, wat verscholen tussen bossen, ligt een oud veengebied, het Uffelterveen. Het is eigendom van Natuurmonumenten. Het veengebied was behoorlijk verdroogd, waardoor grassen, zoals pijpenstrootje, en berken de kans kregen zich stevig uit te breiden. Bovendien zorgde de verdroging ervoor dat een bijzonder fenomeen uit beeld verdween. Aan de noordkant van het Uffelterveen, in het Westerzand, eigendom van Renée Pigeaud, sijpelt regenwater langzaam in de hooggelegen zandige bodem met een ondoorlatende laag van keileem eronder. Het water 'stroomt' uiterst langzaam over deze laag naar het Uffelterveen. Aan de rand van het veen komt het als kwelwater weer boven. Ondertussen heeft het mineralen opgenomen, die ervoor zorgen dat planten die daar op gesteld zijn in het veen kunnen groeien en bloeien. Een voorbeeld is beenbreek. Door het wegvallen van de kwel als gevolg van de verdroging was deze bijzondere plant hier bijna verdwenen. Een forse dunning van het bos op de zandrug leidt ertoe dat er minder water verdampt. Bovendien zijn de greppels en sloten gedicht die ooit zijn gegraven om het gebied te ontwateren voor bosaanplant.

Door deze maatregelen is er weer meer water beschikbaar voor planten als beenbreek. Runderen zorgen ervoor dat struiken niet weer de boventoon gaan voeren en vreten het teveel aan grassen op. Op termijn zal er weer meer veenmos, dophei en veenpluis gaan groeien en komt het veen weer volop tot bloei.

Renée Pigeaud: 'Samenwerken is belangrijk'

Op zoek naar een eigen landgoed kwam Renée Pigeaud 23 jaar geleden in Zuidwest-Drenthe terecht. Daar was het Wester- en Oosterzand te koop, 260 hectare ontginningsbos op stuifzand met heide en vennen in het noordoosten van het Holtingerveld. "Ik had van mijn moeder geld geërfd, én haar liefde voor de natuur. Mijn wens om ooit een natuurgebied te beheren werd nu vervuld."

Erg 'natuurlijk' was het bos op dat moment nog niet: "Het was voornamelijk productiebos, bomen van dezelfde leeftijd in rechte rijen." Ze ging voortvarend aan de slag om er meer variatie in aan te brengen. "Ik heb vanaf het begin gekozen voor geïntegreerd bosbeheer. Natuur en recreatie staan voorop, maar wel in combinatie met houtproductie. Er wordt regelmatig gedund en in een deel van het bos grazen Schotse Hooglanders. Houtproductie is belangrijk als bron van inkomsten om het beheer te kunnen uitvoeren. En het stelt me in staat om mooie dingen voor het gebied te doen." Het 'wandeleleefpad' langs het herstelde turfvaartje tussen het Brandeveen en de Uffelter Boervaart is mede door de extra houtinkomsten tot stand gekomen.

Alle beslissingen neemt ze in samenspraak met Piet Kerssies, oud-districtshoofd van Staatsbosbeheer en sinds ruim tien jaar haar adviseur. "Piet en ik kijken op dezelfde manier naar bos en natuur. Piet is een grote natuurkenner." Renées bezit grenst aan het Uffelterveen van Natuurmonumenten. Ze werkte samen met Natuurmonumenten om het veen te vernatten, door op haar eigen terrein bos te kappen en sloten te dempen. "Ik doe het voor de natuur, voor de bijzondere flora. Het gaat erom dat we dat veen weer in de benen krijgen. Of dat nu op mijn grond is of op die van een ander kan me niet schelen. Ik denk in systemen, in dit geval het kwelsysteem. Zo'n systeem houdt niet op bij een bezitsgrens."

In de nazomer van 2019 werden alle sloten en greppels in het bos grenzend aan het veen – en die in het veen zelf – gedicht met fijn zand. De plannen werden ontwikkeld en uitgevoerd in nauw overleg met Natuurmonumenten en adviesorganisatie Bosgroep Noord-Oost Nederland. Renée kijkt er tevreden op terug. "Samenwerken met andere beheerders is een voorwaarde om de natuur goed te beheren. En als het lukt, geeft dat veel voldoening."

Henk Mulder coördineert Jeneverbesbrigade Kraloo

‘Jeneverbes heeft licht en lucht nodig’

Vijftien jaar geleden luidde het Jeneverbesgilde de noodklok over het verdwijnen van de jeneverbes uit Drenthe. Oude struiken kwijnden weg en er kwamen geen nieuwe bij. Dankzij de inspanning van velen is er inmiddels weer volop verjonging, ook in het Dwingelderveld. Dat betekent niet dat het werk nu gedaan is. Beheer blijft nodig, legt Henk Mulder uit. Hij is coördinator van de ‘Jeneverbesbrigade Kraloo’, de vrijwilligersgroep die als eerste de ommekeer meemaakte.

“Bij mijn weten waren wij de eerste jeneverbesbrigade in Drenthe”, zegt Henk Mulder. “In 2010 zijn we begonnen met herstel van het jeneverbesstruweel aan het Commissaris Cramerpad bij Kraloo, op grond van mevrouw Moret. Dat is nog steeds ons werkterrein.” De eerste stap was het verwijderen van vogelkers, braam en andere opslag. “Jeneverbessen hebben licht en lucht nodig”, legt Henk uit. “Zonlicht brengt warmte op de bodem, waardoor de struik voedingsstoffen beter opneemt en bessen de kans krijgen te kiemen. Open ruimte rond de struiken voorkomt dat ziektes en schimmels toeslaan.”

De kniptangen en handzaagjes kregen na een paar jaar gezelschap van een heuse motorkettingzaag, zodat ook grotere bomen het veld kunnen ruimen. “Twee van de zes vrijwilligers volgden daarvoor een cursus. Sindsdien is geen boom meer voor ons veilig”, grapt Henk. Bomen

VOOR EN NA HERSTEL. HENK MULDER

Ook in Noordenveld

Afgelopen jaar zijn in het Noordenveld, dat nog maar kort geleden van landbouwgrond in beginnende heide veranderde, de eerste kiemplanten van jeneverbes gevonden. Het zoveelste bewijs dat natuurherstel helpt bij het terugkrijgen van het oude heidelandschap met haar planten en dieren.

weghalen ligt gevoelig en de brigade werkt pal aan “het mooiste fietspad van Drenthe”. Er stappen dan ook regelmatig voorbijgangers af om verhaal te halen. “Maar als we uitleggen dat we bezig zijn de jeneverbessen te redden, zie je hun beeld al snel kantelen en als ze verder gaan wensen ze ons veel succes.” Eigenaresse mevrouw Moret is blij met de veranderingen, vertelt Henk: “Zij krijgt het landschap van haar jeugd terug. Ze liet ons een vergeelde foto zien van 68 jaar geleden, waarop ze als klein meisje samen met haar moeder op deze plek staat. Op de achtergrond zie je een eindeloze vlakte met op de horizon de siepel van Dwingeloo. Wat wij doen is eigenlijk achterstallig onderhoud.”

Verjonging (2x)

In 2012 vonden de vrijwilligers ineens kiemplantjes van de jeneverbes. "Over de eerste drie heb ik nog een gazen korfje gezet, maar daar ben ik toch maar mee gestopt", vertelt Henk. "Uiteindelijk hebben we 58 jonkies gevonden." Ook elders in het Dwingelderveld en op andere plekken in Drenthe gaat het weer een stuk beter met de jeneverbes. Om dat zo te houden gaat het werk door: opslag verhinderen of verwijderen blijft altijd nodig. Nu het met de verjonging van de jeneverbes zelf weer goed gaat, wordt verjonging van de brigade een kwestie. "Onze jongste vrijwilliger is 68. We zijn nog vitaal en kunnen het werk prima aan, maar het is wel een zorg voor de toekomst." Dus wie zin heeft...

KIEMPLANTJES
HENK MULDER

Zo krijg je een nieuwe jeneverbes

Henk Mulder beschrijft wat er nodig is om een jonge jeneverbes te laten opkomen. "De jeneverbes is tweehuizig: er zijn mannelijke en vrouwelijke struiken. Ze bloeien tegelijk, in het voorjaar. De mannen produceren wolken stuifmeel. Als een vrouwelijke bloem bestoven is, duurt het nog een jaar voor de bevruchting plaatsvindt. Het zaadje moet eerst 'verweken'. Uit de bloem ontstaat een bes, die er drie jaar over doet om rijp te worden. Dan is ie diepblauw. Vogels eten de rijpe bessen graag. De zaadjes poepen ze weer uit. Als zo'n zaadje op een gunstige plek valt, liefst bij een schapen- of konijnenkeutel en zó dat er wat zand overheen stuift, kan er een kiemplantje uit komen. Twee procent van de gekiemde bessen komt boven de grond. Daarvan wordt dan nog weer een groot deel opgevreten." Gelukkig is er nog een tweede manier: door 'afleggers'. "Als een oude struik uit elkaar zakt, vallen de buitenste takken op de grond. Wanneer een tak gunstig terechtkomt, een beetje in de grond, kan hij nieuwe uitlopers maken."

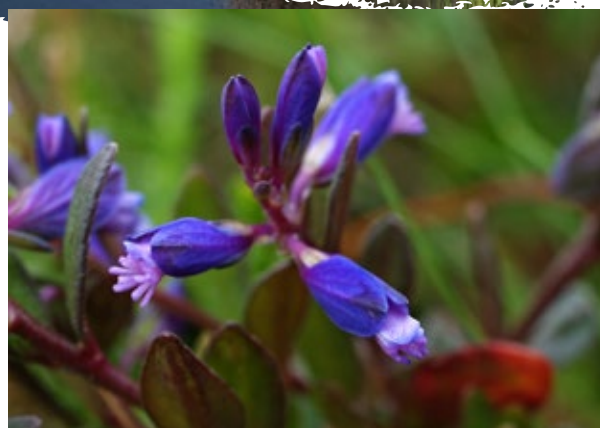
It Fryske Gea herstelt Schaopedobbe

De Schaopedobbe is een prachtig heideveld van ruim 100 hectare bij Elsloo, genoemd naar een ven waarin vroeger de schapen werden gewassen. Slechts weinig mensen weten dat het deel uitmaakt van het Natura 2000-gebied Drents-Friese Wold. Ondanks zijn beperkte omvang is het een zeer waardevol gebied, vooral door de aanwezigheid van zeldzame stuifzandheides en schrale graslandjes. Maar zoals op zo veel plekken werd die bijzondere natuur ook hier bedreigd doordat het landschap dichtgroeide met opslag, onder meer als gevolg van de stikstofneerslag. Afgelopen winter heeft eigenaar It Fryske Gea de openheid hersteld om de achteruitgang te stoppen.

De Schaopedobbe is net als de Kale Duinen een restant van het vroegere open stuifzandlandschap waar de wind vrij spel had. Het is een zeer gevarieerd gebiedje met stukjes stuifzand en stuifzandheide naast schrale graslandjes en vennen. Er leven veel bedreigde soorten, zoals heideblauwtje, liggende vleugeltjesbloem, valkruid, blauwe knoop, adder en levendbarende hagedis. Gaandeweg is het gebied meer begroeid geraakt met bomen en struiken, waardoor de zeldzame soorten het moeilijk kregen. De stikstofdepositie versnelt dit proces enorm. Juist de hogere bomen vangen veel stikstof in uit de lucht.

Kapwerkzaamheden

It Fryske Gea wil de bijzondere soorten en leefgebieden behouden door de openheid van de Schaopedobbe weer te herstellen, het stuifzand vrij te stellen en de verschillende stukjes heide met elkaar te verbinden. In de vorige Veldwijzer is uitgebreid aandacht besteed aan het hoe en waarom van dit soort kapwerkzaamheden. In januari is het werk van start gegaan. Het grootste deel van het vrijkomende hout is afgevoerd. Veel stobben op de heide zijn

LIGGENDE VLEUGELTJESBLOEM

echter blijven staan, omdat insecten en reptielen zich hier kunnen opwarmen en vogels eronder kunnen broeden. Ook de mooiste eiken en grove dennen zijn natuurlijk blijven staan. Bij de selectie van de te kappen bomen zijn veel deskundigen geraadpleegd en is zo goed mogelijk rekening gehouden met natuur en landschap. Naast het herstel van de openheid wordt gewerkt aan het verbeteren van de bodemkwaliteit van enkele schraalgraslandjes. Omdat de Schaopedobbe bij het Natura 2000-gebied Drents-Friese Wold hoort, zijn de maatregelen betaald door de provincie Drenthe.

Naar verwachting ziet de Schaopedobbe er binnenkort weer bijna net zo uit als halverwege de vorige eeuw en zullen de bedreigde soorten daarvan profiteren. Wie weet gaat zelfs de tapuit hier binnenkort weer broeden.

Nieuwsgierig naar het gebied en hoe het verandert? Neem eens een kijkje. U komt er via het zandpad tegenover kampeerboerderij de Schaopedobbe aan de Kloosterweg, of vanaf de parkeerplaats aan de Pepergastraat aan de westkant. Tijdens het broedseizoen is overigens alleen de wandelroute rondom het gebied opengesteld. Meer informatie: www.itfryskegea.nl/natuurgebied/schaopedobbe

In 2018 begon wat in eerste instantie het 'gebiedsproces wilde natuur' werd genoemd. In dit proces worden zo veel mogelijk belanghebbenden betrokken bij de planvorming om te komen tot een stille kern in het Drents-Friese Wold. Na overleg met gebruikersgroepen bleek dat de term 'stille kern' beter aansluit bij het beeld dat men bij de inrichtingsmaatregelen heeft.

'Toekomstkaart' met routes

Er ligt nu een toekomstkaart met routes rond de stille kern in het centrale deel van het Drents-Friese Wold. Deze is tot stand gekomen samen met gebruikers: wandelaars, ruiters en menners en ATB-club. Ook zijn opmerkingen van omwonenden tijdens de inloopbijeenkomst van februari 2019 verwerkt. De voortgang is steeds besproken in het gebruikersplatform van het Drents-Friese Wold. Op 5 maart ging de Stuurgroep akkoord met de conceptkaart. Na informatiebijeenkomsten op 15 en 16 april wordt de kaart in juni voor vaststelling aan de Stuurgroep aangeboden.

gezet. Verder staan op de kaart ATB-verbindingsroutes die langere tochten mogelijk maken. Ook de wens om een route voor kinderen te maken staat erop. De wens voor een extra verbinding tussen Hoogersmilde en Appelscha over de Tilgrup is genoteerd, maar daar zijn grotere kosten mee gemoeid.

Een van de doelen in het Beheer- en Inrichtingsplan van Nationaal Park Drents-Friese Wold is ruimte bieden aan meer wilde natuur. Een stille kern is een deelgebied waar de natuur min of meer haar eigen gang kan gaan. Uiteindelijk is er niet of nauwelijks beheer en is de invloed van de mens beperkt. Zo'n stille kern is belangrijk voor het voortbestaan van kwetsbare soorten en is de bron voor herstel van de biodiversiteit. In de stille kern is een natuurbeleving mogelijk die in weinig andere Nederlandse natuurgebieden op het vasteland te vinden is. Urenlang struinen met een grote kans om wilde dieren te zien, zoals ree, zwarte specht, boomkruiper en raaf. In een stille kern staan geen borden meer, wat een bezoek avontuurlijker maakt.

Aantal routekilometers gelijk of zelfs iets meer. Om de stille kern ook echt stil te maken, worden routes uit dit deel van het Drents-Friese Wold, zo'n 1.500 hectare, verplaatst. Het gaat om vier wandelroutes, twee ATB-routes en een aantal ruiters- en menroutes. Ondertussen werkt het Recreatieschap aan het wandelknooppuntennetwerk waarmee de wandelroutes in het Drents-Friese Wold 'verknoot' kunnen worden. Hierdoor nemen de gemarkeerde wandelmogelijkheden in het gebied toe. De ATB-route rond het Aekingerzand blijft ongewijzigd. Voor de routes Diever en Hoogersmilde zijn met de gebruikers zoekgebieden voor nieuwe routes op de kaart

Er is een plan van aanpak in de maak voor de uitvoering. Voor het geheel is mogelijk nog een natuurtoets wettelijk verplicht. Voor de realisatie van de routes wordt zo'n vijf jaar uitgetrokken. Routes worden zoveel mogelijk gelijktijdig verplaatst en een route wordt pas verwijderd als er een nieuwe is aangelegd. Meer informatie is te vinden op de website: [www.np-drentsfriesewold.nl/unieke natuur](http://www.np-drentsfriesewold.nl/unieke_natuur)

Gevolgen brand Doldersummerveld voor natuur

Op 7 augustus 2018 werd het Doldersummerveld getroffen door een grote heidebrand. Ongeveer 35 hectare natuur werd door de brand verwoest. Een brand van deze omvang heeft natuurlijk negatieve gevolgen voor kleine populaties van kwetsbare soorten zoals reptielen, insecten en zeldzame planten.

Voor bijvoorbeeld adder en hazelworm pakte de brand slecht uit, zoals de gevonden verbrande exemplaren lieten zien. Een lichtpuntje is dat de dassenburcht midden in het terrein de brand heeft overleefd. Omdat de brand ontstond na het broedseizoen, heeft hij waarschijnlijk weinig gevolgen gehad voor de broedvogels.

Er zijn ook soorten die juist profiteren van zo'n brand, zoals de brandplekpaddestoelen waarover Ronald Morsink schrijft.

Anderhalf jaar na de brand lijkt de natuur zich verrassend snel te herstellen. Op de meeste plekken zijn weer heide-

plantjes te vinden met daarnaast schapenzuring, bochtige smele en pijpenstrootje. Rond de vennen en de natte laagtes verschijnen alweer de eerste zeldzame soorten zoals witte en bruine snavelbies, klokjesgentiaan en kleine zonnedauw. Maar het zal nog jaren duren voor zich weer een structuurrijke heide heeft gevormd.

De heide werd na de brand weer begraasd (met Schotse hooglanders en Schoonebeeker heideschapen) om te zorgen dat pijpenstrootje niet de overhand krijgt en dat andere plantensoorten een kans krijgen. De grazers worden inderdaad aangetrokken door het frisse groen van pijpenstrootje. Het blijft echter afwachten welke verhouding er ontstaat tussen heide en pijpenstrootje. Het herstel van de vlinder-, amfibieën- en reptielenpopulatie kan nog tientallen jaren duren. Terreineigenaar Het Drentse Landschap blijft de ontwikkeling monitoren.

(Robertjan Huizing, Het Drentse Landschap)

Brandplekpaddestoelen op het Doldersummerveld

Er zijn paddenstoelen die je alleen vindt op plekken waar brand heeft gewoed. In Nederland komen ongeveer vijftig soorten voor van deze superspecialisten, die een verzengde en verkoolde bodem nodig hebben. De brand op het Doldersummerveld bijna twee jaar geleden gaf de kans om het verschijnen van deze zogenoemde brandplekpaddestoelen te onderzoeken. In anderhalf jaar zijn er maar liefst zeventien verschillende soorten aangetroffen. Sommige daarvan zijn heel bijzonder, zoals de zwarte brandplekbekerszwam en de kamsporige oranje bekerszwam. Deze soorten zijn sinds 1975 maar op vijf andere brandplekken in Nederland gevonden.

BRANDPLEKBUNDELZWAM RONALD MORSINK

De brandplekpaddenstoelen in Nederland gaan allemaal fors achteruit, doordat het aantal branden sterk is afgenomen. Ook het gecontroleerd branden van heide als beheermaatregel komt zelden meer voor. Brandplekpaddenstoelen zijn na een brand essentieel om de bodem weer geschikt te maken voor het ontkiemen van planten en mossen. Ze zorgen voor een goede structuur in de bovenste laag van de bodem en hun schimmeldraden houden zouten vast die zijn vrijgekomen bij de brand. Ze breken de vrijgekomen houtskool af.

Er zijn verschillende groepen brandplekpaddenstoelen, waaronder bekerzwammen en plaatjeszwammen. Van beide groepen zijn verscheidene soorten gevonden op de brandplek; van de plaatjeszwammen bijvoorbeeld de brandplekfranjehoed en de brandplekbundelzwam. De volgorde waarin de soorten opduiken is bij elke brandplek hetzelfde: eerst vind je de bekerzwammen, waarna de plaatjeszwammen de rest van de houtskool verteren.

Ongeveer drie maanden na de brand waren de eerste brandplekpaddenstoelen te vinden. Bijna elke keer dat er gezocht is, is er wel een nieuwe soort gevonden. De meeste brandplekpaddenstoelen werden gevonden bij bomen, zoals grove den, berk en eik. In het open heideveld zijn weinig brandplekpaddenstoelen aangetroffen. Dat is niet verwonderlijk: brandplekpaddenstoelen hebben as en houtskool nodig. Onder de bomen is veel takhout verbrand en de temperatuur is er erg hoog geweest. In de open heide verspreidde de brand zich razendsnel en was de hoeveelheid brandbaar materiaal beperkt tot heideplanten en pijpenstrootje. Die verbranden helemaal, zodat er geen asresten overblijven voor de brandplekpaddenstoelen. Het onderzoek is nog steeds gaande, dus wie weet wat er allemaal nog tevoorschijn komt. (Ronald Morsink)

Hersteld stukje stuifzand eerste schakel in verbinding Dwingeloo-Dwingelderveld

Het dorp Dwingeloo verbinden met het Dwingelderveld. Een werkgroep van ondernemers en bewoners, voortgekomen uit de stichting Denktank Dwingeloo, heeft daarvoor een plan gemaakt. “Spier heeft de Natuurpoort bij de A28, Ruinen heeft het bezoekerscentrum. Dwingeloo heeft geen entree van het Nationaal Park, terwijl het er ook aan grenst”, verklaart werkgroepvoorzitter Hans Bartels de aanleiding. Het eerste stukje van het plan is uitgevoerd: het verwaarloosde terrein bij de vijfspiong aan het eind van De Drift is heringericht als stuifzandgebiedje, verwijzend naar het landschap even verderop in het Nationaal Park.

Aan het eind van de regenrijke winter ligt het pas overhoop gehaalde terrein er nog wat desolaat bij, maar de contouren van de verbetering zijn al zichtbaar, zeker als je weet hoe deze plek er eerder uitzag. “Het terrein heeft gediend als paardenbak, motorcrossterrein en stortplek van tuinafval. Maar vroeger was dit een zandverstuiving, dus we herstellen de historische aanblik”, vertelt Hans Bartels, voorzitter van de (informele) werkgroep. “Met Natuurmonumenten zijn we in overleg over een visuele verbinding met de achterliggende zandverstuiving in het natuurgebied. Verder streven we ernaar dat wandel- en fietsroutes hier samenkomen. Het moet een stopplek worden waar je informatie vindt en waar je zowel naar het natuurgebied als naar het dorp verwezen

wordt. De verbinding moet twee kanten op werken.” De plannen zijn getoetst aan het beheerplan Natura 2000 en de Wet Natuurbescherming. De uitvoering van de plannen stond niet haaks op het beheerplan en de wet. Sterker nog, door de uitvoering krijgt een bedreigd habitattypet, stuifzand, weer een kans op zich te herstellen.

Het herstel van de open plek bij de vijfspiong is de eerste stap in een groter project. Met hulp van een landschapsarchitect heeft de werkgroep een plan ontwikkeld voor een fysieke verbinding van de Brink via De Drift tot in het natuurgebied. Er zijn diverse ideeën om de historische verbindingsweg meer kwaliteit te geven en het cultuurhistorische verhaal beter te laten tonen. Ook de verkeerssituatie bij de vijfspiong wordt aangepast: dit moet een ‘ovonde’ (ovale rotonde) worden, waar fietsers en wandelaars voorrang krijgen. “Het moet kwaliteit hebben, we willen geen pretpark.”

Voor de uitvoering is de werkgroep afhankelijk van een groot aantal partijen, de gemeente voorop. “De gemeente is al vanaf het begin op de hoogte van onze plannen en heeft ook een startsubsidie verstrekt. Wij hebben als werkgroep recent nog overleg gehad met de drie wethouders. Zij herkennen zich in onze visie en zijn enthousiast over onze plannen.”

Sprokkelwark

Slaapkamer van blauwe kiekendief

Als broedvogel is de blauwe kiekendief vrijwel uit Drenthe verdwenen. In de winter zoeken Scandinavische kiekendieven Drenthe juist op. Hier overwinteren ze om de noordelijke winter te ontlopen. Een bijzonder aspect van het kiekendievenleven zijn hun slaapkamergewoontes. Terwijl de dieren overdag afzonderlijk van elkaar op jacht gaan, slapen ze graag op een kluitje in de heide. Zo tegen de schemer komen de vogels plotseling uit alle hoeken en gaten naar het Dwingelderveld om daar een goede slaapplek te vinden. Ze vliegen eerst dwars door elkaar boven de hei, wat op het eerste gezicht doet denken aan een winterse meeuwenkolonie. De mannetjes lijken namelijk met hun licht grijsblauwe kleur in de verte wel wat op meeuwen. De vrouwtjes en jonge mannetjes zijn bruin met een flinke witte vlek aan het begin van hun staart. Zo gauw het licht uitgaat zoeken de kiekendieven hun gezamenlijke slaapkamer op. De volgende ochtend bij het krieken van de dag herhaalt de gebeurtenis zich weer, maar dan in omgekeerde volgorde, en vliegen de vogels weer naar omringende landerijen op zoek naar iets eetbaars. In de winter van 2019-2020 is er goed gekeken naar de aantallen kiekendieven die gezamenlijk overnachten. Naar schatting waren dat er maximaal zo'n veertig. Dat is een erg groot aantal in vergelijking met andere natuurgebieden. Het onderstreept nog eens hoe belangrijk het Natura 2000-gebied Dwingelderveld is. Bovendien is het een schitterend gezicht om al die kiekendieven bij elkaar sierlijk vlak boven de heide te zien vliegen. Als je dan tijdens een telling ook nog eens verrast wordt door andere roofvogels zoals zeearend, slechtvalk en smelleken, ga je na afloop met een dikke glimlach op je gezicht naar huis.

Zeearend in Dwingelderveld: het vervolg

In de eerste Veldwijzer van 2019 berichtten we over de komst van de zeearend in het Dwingelderveld. Joop Kleine heeft het wel en wee van de 'vliegende deur' gevolgd. De zeearend bleef het hele jaar door actief in en rond het gebied. In totaal zijn er vijf verschillende individuen gesignaleerd! Soms waren er twee exemplaren tegelijk te zien. In december was het even rustig, maar in de loop van januari 2020 meldden zich weer enkele exemplaren, die naar hartenlust joegen op de ganzen bij de Davidsplassen. Het lijkt er dus op dat de zeearend tot de vaste bewoners van het Dwingelderveld gaat behoren.

In de jaren negentig wilde het Wereld Natuurfonds de zeearend herintroduceren in Nederland. Dat werd door deskundigen afgeraden, want, zo stelden zij, dat beest is in staat zich op eigen kracht in ons land te vestigen. Dat bleek te kloppen. In 2004 vestigde het eerste paartje zich en inmiddels broedt de zeearend met maximaal vijftien paren in ons land. Vaak is een paartje een aantal jaren aanwezig voordat de dieren daadwerkelijk gaan broeden. Zo ver is het nog niet in het Dwingelderveld. Maar omdat er regelmatig twee vogels worden gezien is het niet uitgesloten dat het er ooit van komt!

Wilt u meer weten over de geschiedenis van de zeearend in ons land, zijn levenswijze en zijn soms merkwaardige gewoontes, lees dan het boek *De zeearend in Nederland* van Martijn de Jonge. Deze topfotograaf volgde de vogel in Nederland vanaf het moment dat het eerste paartje zich vestigde. Tientallen fantastische foto's zorgen ervoor dat je met nog meer enthousiasme de natuur in gaat, op zoek naar de zeearend en meer. Martijn de Jonge: *De zeearend in Nederland*. KNNV Uitgeverij, € 24,95, ISBN: 9789050117364.

Blauwgroen trechtertje

Recent stond het Kloosterveld vol met exemplaren van het blauwgroene trechtertje. Dit prachtig blauwgroene paddenstoeltje steekt vooral zijn kopje op in de nawinter en het voorjaar. Maar ook in de zomer en in de herfst is hij wel te vinden. Dit zwammetje is een echte pionier. Hij komt tevoorschijn op plekken waar kort daarvoor grondverzet heeft plaatsgevonden, zoals bij natuurontwikkelingsprojecten. Naarmate de vegetatie zich verder ontwikkelt, verdwijnt hij ook weer. Het Kloosterveld is zes jaar geleden ingericht, dus de aanwezigheid van het blauwgroene trechtertje is helemaal verklaarbaar. Let er maar eens op als u door het Kloosterveld struimt!

HANS KRUK

HARSLAKZWAM
OUD
EN JONG

OKKO VOS

Paddenstoelen in de zomer? Jazeker...

Bij paddenstoelen denken we meestal aan de herfst en niet aan de zomer. Wanneer je goed kijkt, zijn er ook in de zomer paddenstoelen te vinden, je moet er alleen wat meer moeite voor doen. De meeste zomerpaddenstoelen zijn wat kleiner; soms heel klein, zoals de pilobolussen op konijnenkeutels. Kijk eens met een loep, dan zie je prachtige minipaddenstoelen, niet veel groter dan enkele millimeters. Ook de franjevlekplaat kun je in de zomer aantreffen. Hij is groter en makkelijker te zien. Je ziet hem vaak langs de paden op oude mest van koeien, schapen en paarden. De kleur van de hoed kan variëren van licht- tot donkergrijs, wanneer hij opdroogt wordt hij wittig. In de loop van de zomer, van juni tot oktober, is de harslakzwam te bewonderen. Deze opvallende soort groeit aan de voet van de stam van bij voorkeur eiken of beuken. In het Dwingelderveld is deze soort bij de schaapskooi Achter 't Zand te vinden. Eerst zie je een gele klomp onder aan de boom zitten, later kleurt deze glanzend roodbruin met een gelige rand. (Okko Vos)

Grootoorvleermuis overwintert in vleermuiskelder A28

Tijdens de jaarlijkse wintertelling voor vleermuizen is in de vleermuiskelder in de geluidswal langs de A28 een grootoorvleermuis gevonden. Geen spectaculair aantal, maar één is in ieder geval meer dan geen. Sinds enkele jaren overwinteren hier een of enkele exemplaren. Of het geringe aantal te maken heeft met de leeftijd van de kelder, is moeilijk te zeggen. Het aantal overwinterende vleermuizen op een locatie kan sterk fluctueren.

GUIDO NIJLAND

~~Uit de Agenda~~

Activiteiten voorlopig geschrapt

Het was de bedoeling op deze plek een paar activiteiten uit de agenda's van de beide Nationale Parken en het Oerlandschap Holtingerveld onder de aandacht te brengen. Het zal echter duidelijk zijn dat vanwege de maatregelen tegen het coronavirus alle excursies en andere activiteiten in elk geval tot 1 juni zijn geschrapt. Houd voor actuele informatie over wanneer de activiteiten weer van start gaan de websites van de drie gebieden (u vindt de adressen in de rechterkolom). Hier vindt u te zijner tijd ook weer het complete programma.

Individueel de natuur in gaan kan – op het moment van schrijven in elk geval – nog wel. En er valt in het voorjaar veel te genieten! Neem wel altijd de minimumafstand van anderhalve meter tot andere bezoekers in acht en mijd al te drukke situaties. Gebruik uw gezond verstand en breng uzelf en anderen niet in gevaar.

Buitencentrum Drents-Friese Wold
Terwisscha 6a
8426 SJ Appelscha
0516 - 464020

Bezoekerscentrum Dwingelderveld
Benderse 22
7963 RA Ruinen
0522 - 472951

Poort Holtingerveld
Van Helomaweg 14
7971 PX Havelte
0521 - 341222

Websites
www.np-drentsfriesewold.nl
www.np-dwingelderveld.nl
www.holtingerveld.nl
www.regionaallandschap-drenthe.nl

Twitter

@NationaalParkDF
@Dwingelderveld
@BCDwingelderveld

Facebook

www.facebook.com/gastherendfw
www.facebook.com/dwingelderveld

Instagram

[bezoekerscentrumdwingelderveld](https://www.instagram.com/bezoekerscentrumdwingelderveld)

Colofon

Redactie

Henk van den Brink (eindredactie),
Hans Dekker, Nico Driessen, Mariet
Keuning, Hans Kruk, Monique Pas,
Renate Sanders, Hanna Schipper,
Catrien Scholten

Redactieadres

Secretariaat Regionaal Landschap,
Postbus 122, 9400 AC Assen
0592 - 36 55 55
dwingelderveld@drenthe.nl
drents-friese-wold@drenthe.nl

Grafische vormgeving
Provincie Drenthe

Fotografie

Hans Dekker, tenzij anders vermeld

Veldwijzer is een periodieke uitgave met nieuws en achtergronden van Nationaal Park Drents-Friese Wold, Nationaal Park Dwingelderveld en Oerlandschap Holtingerveld. Het blad verschijnt twee maal per jaar, wordt huis aan huis bezorgd rond de gebieden, en is verkrijgbaar in de bezoekerscentra van Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer.

Oplage: 22.500.
© Stuurgroep Regionaal Landschap
Drents-Friese grensstreek 2020

Teksten van dit informatiebulletin mogen gebruikt worden voor niet-commerciële doeleinden, onder vermelding van de bron.